

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-galo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia, Estanc Bollic,

Llibreria Cabrera

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saidí

Llibreria Panadés

Saragossa

Kiosko Hermanos Vidal

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

Any Verdaguer

enguany se celebra l'Any Verdaguer. Jacint Verdaguer, el popular mossèn Cinto, va nèixer a Folgueroles, a la Plana de Vic, i va morir a la Vil·la Joana, a Vallvidrera, ara fa cent anys. Tothom parla de la gran popularitat del personatge i del poeta mentre va viure i ara se celebrarà un Any amb un gran nombre d'actes amb la voluntat de reconèixer i agrair la feyna ingent de qui es considera un dels pilars conformadors del català modern.

Aquesta consideració entenem que és prou important perquè també des de la Franja ens apuntem a la commemoració. Nosaltres –*Temps de Franja*, les associacions i les persones sensibles a recuperar la llengua i la seua dignitat– conscients de la significació de l'obra verdagueriana i alhora conscients de les dificultats del nostre català al llarg dels temps moderns, orfes de les bones influències de la creació literària pròpies de les literatures, reivindiquem d'incorporar-nos a les celebracions i, en conseqüència, cal proposar l'organització d'actes per l'obra de Verdaguer que servixquen per reparar una absència a les nostres terres (qui en sap res?, on hi ha carrers amb el seu nom?...) només explicable per les circumstàncies conegudes de la pobresa a què han estat sotmeses aquests terres nostres.

Celebrar l'Any Verdaguer ha de servir, si més no als de la Franja, per honorar-nos a nosaltres per tot el que hem dit que representa mossèn Cinto i, alhora, hem de poder aportar una veu més a la dels altres territoris de parla catalana que veuen en la celebració una ocasió, no només per homenatjar una gran figura de la literatura, sinó per demostrar la vigència de la llengua comuna, el català, que tan bé va fer servir Verdaguer i això, avui, en uns moments en què d'altres li infrigeixen, a la llengua, un atac irris-

ponsable com és el cas del decret de Zaplana al País Valencià, pel qual es prohibeixen els autors catalans no-valencians a l'escola: una barrabasada que ofèn la raó i la intel·ligència. La llengua de Verdaguer no es mereix aquesta ignomínia.

Vaga general

Els sindicats majoritaris d'aquest país no han suportat més el rodet del PP i la prepotència del president del govern, José María Aznar. El proper dia 20 de juny, una vaga general paraitzarà, probablement, Espanya. Si això afecta la cimera de caps d'Estat i la imatge d'Espanya –altres diuen que la imatge del president– no s'entén la tossuderia del govern a presentar ara aquest projecte que els sindicats consideren un atac frontal contra el sector més feble dels treballadors. No s'entén perquè no hi ha hagut més diàleg i més esme en un tema tan delicat. La picaresca –que existeix– no justificava ni una llei així ni *un cop de decret*, per a molts, massa significatiu. La gota que vessa el got. El conflicte, servit.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó

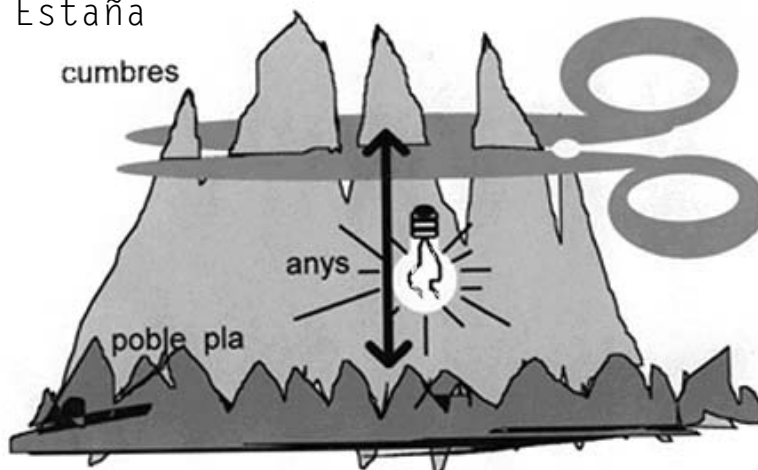
SUBSCRIU-T'HI

974 47 19 93

93 805 02 70

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Josep Pont, president de la Diputació de Lleida

12

La Llitera i la Ribagorça

14

Tema del mes:

La Casa Reial fa costat al desenvolupament del Matarranya

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

El maleit avantprojecte de la Llei de Llengües

salutació del director

Hem tingut un mes agitat aquest maig. Un vendaval real trasbalsà els cors i ànimes dels habitants del Matarranya amb la seua visita per aquestes terres. Això sí: els organitzadors regionals i locals del viatge van tenir prou cura que els reis d'Espanya tingueren una visió el més propera i fidedigna possible de la realitat i els problemes dels nostres pobles: economia, despoblació, artesanía, productes agroalimentaris... De tot menys de la llengua, la qual va romandre amagada sota els comentaris dels *voyeurs* reials, enterrada sota la parafernàlia tòpica de les racials jotes i els coloristes vestits dels joters.

També anaren moguts els vents a Educació, on molts mestres, pares i alumnes de l'Escola Pública aragonesa es van mobilitzar el dia 29 contra la subvenció generalitzada del segon tram d'Educació Infantil als centres privats concertats.

Totes aquestes turbulències anuncien una tempesta de més grans dimensions com és la vaga general convocada per al 20-J pels sindicats majoritaris. Penso que convé donar un seriós toc d'atenció al prepotent i ultralliberal govern d'Aznar, que pretén inculpar de la recessió econòmica als treballadors més perjudicats per ella. Com deia el Bob Dylan: «*a hard rain is gonna fall*».

Mário Sasot

cartes dels lectors

Ni Llei de Llengües ni compassió

El passat 24 de febrer es reprenia el Manifest de Mequinensa de 1984. Uns cent vuitanta regidors i alcaldes de la Franja s'unien per a reclamar al govern de l'Aragó que la nostra llengua siga reconeguda per la Llei.

Un govern, l'aragonès, que s'ha mostrat insensible i tirà —mane qui mane— amb la gent d'aquests seixanta-dos pobles. Un govern que infringeix els principis del Pacte Internacional dels Drets Civils i Polítics de les Nacions Unides. Un govern que menysprea la Carta Europea de les Llengües Minoritàries. És, de fet, l'Aragó, l'única comunitat autònoma de l'estat espanyol que no ha reconegut ni ha regulat mai l'ús públic i privat de les seues llengües.

I humiliats com hem de viure, sense igualtat ni respecte, encara mos llancen míseres almoines des de Saragossa en forma de premis barats i algunes subvencions. Engrunes que embruten i rebaixen a aquells que paren la ma.

Així l'ambient i dins la repressió cultural i identitària a la que ens sotmeten aquells que governen des de la llunyana —i no és qüestió de quilòmetres— Saragossa, cal continuar treballant des del nostre moviment cívic. Mà a mà, dia a dia, dibuixant esperances amb l'únic esforç i companyia d'aquells que s'estimen de debò la nostra terra, sense renúncies, amb la mirada fitant l'assoliment d'unes llibertats presumptament innegables a Europa a aquestes alçades de la història. Llibertat, respecte, dignitat i democràcia que, de moment, ens és negada des del desert cultural —i humà— i des de la distància d'aquells que prioritzen el seus escans a les persones, calcigant en nom d'un partit fins i tot el dret dels xiquets a créixer coneixent la seua història i cultura.

És molt demanar que l'Aragó sigue respectuós amb los nostres pobles? Ben difícil serà, ara que està consolidant el seu pla d'esbocinament de les nostres comarques, anomenat per ells «plan de comarcalización de Aragón».

Només arribar a Lleida ja llegim rètols en aranès —mai embrutats o espraiats amb la versió catalana— indicant la proximitat de la Val d'Aran, una comarca occitana administrada per Catalunya.

Una comarca respectada des de Barcelona i per tothom del Principat què per a nosaltres és un referent quasi utòpic. Algú s'imagina a Saragossa, Osca o Terol un indicador de carretera amb el noms dels nostres pobles en català?

I per què a l'Aragó és impensable? Penseu-ne. Aquesta és la diferència. L'enorme, la brutal, diferència.

Al segle XXI ni una minsa llei de llengües, ni respecte, ni solidaritat... ni compassió.

Elisenda Roig
Baix Cinca

CER i toponímia

Gent del Centre d'Estudis Ribagorçans, salut! salut i una suggerència: així que pugueu, mireu d'engegar una secció de Toponímia. Penseu en tants pobles desapareguts de la comarca i on, ara, encara hi trobaríeu gent que podrà dir-vos «el nom de cada cosa», com ara fonts, camins, masos i partides dels termes. Aviat serà massa tard.

Acabo desitjant-vos un futur ple d'èxits. Coratge i endavant!

J. Mauri
Sant Joan Despí

Rei tingam...

Lo dia 22 de maig van passar per Pena-roja, Calaceit i Vall-de-roures los Reis d'Espanya en una visita inesperada i que devia tenir que veure amb allò de *Teruel existe*. La reina Sofia, quan des de dalt de l'helicòpter va ataiïllar el mar a l'altra banda del Port, es va sorprendre molt perquè ella tenia entès que Teruel estava a l'interior i no prop del mar. Ja va poder veure que estava a un Terol diferent, que forma part de les terres de l'Ebre i té molt poc a veure amb el *Teruel de los amantes y el torico*. La visita, pel que jo vaig veure, va ser simpàtica i desproveïda de parafernàlia, només les imprescindibles mesures de seguretat i sense acoquinar a la gent. Però em temo que la recepció va anar més aviat per l'estil de la baturrada i que jo sàpigues, no es va fer la més mínima menció al nostre fet diferencial de la llengua. No hagués estat malament unes quantes paraules en català, que el Rei coneix prou bé, per reflectir millor la nostra realitat. Els antics habitants de Favara dien allò de: «Rei tingam i no el conegam», perquè estaven molt escarmentats de quan passava el Rei pel poble o pels voltants, que els deixaven los rebosts i les faltriqueres buides, per tal d'atipar a tota la gentada que l'acompanyava. Esta vegada la cosa ha anat suau, pacífica i molt correcta, prou diferent de quan lo tatatararaió de Joan Carles, aquell rei Felip V de mala memòria, va cremar, matar i violar als nostres pobles, fa uns quants segles. Val més així. Jo no sóc monàrquic, però li reconec certa utilitat a l'actual monarquia.

Miquel Blanc

El Matarranya, la primera comarca de la Franja

■ Lluís Rajadell

La primera comarca de la Franja ha començat a caminar. El Consell Comarcal del Matarranya, que agrupa a 19 pobles, es va constituir el passat dia 1 de juny a Vall-de-roures. Per primera vegada també a la seua denominació oficial es fa patent el bilingüisme del territori al constar el nom castellà, Matarraña, al costat del seu equivalent català, Matarranya.

L'acte de constitució del Consell Comarcal del Matarranya es va celebrar al Castell de Vall-de-roures sota la presidència del conseller de Presidència de la Diputació General d'Aragó, José Àngel Biel. Vall-de-roures serà la capital administrativa de la nova comarca i Calaceit, la cultural.

L'alcalde de Massalió, el «popular» Àngel Messeguer, va ser elegit president del Consell amb els 9 vots del PP i els 5 del PAR, mentre els 5 representants del PSOE van optar per votar en blanc. La designació de Messeguer com a candidat a president va ser molt més accidentada del que podria aparentar el resultat de

Inauguració de la seu administrativa de la comarca amb Àngel Messeguer, José Àngel Biel i Miguel Ferrer

la votació. Els problemes més greus van ser els que li van plantejar dins del seu propi partit, el PP, actualment molt revoltat a la província de Terol. Messeguer també presideix actualment la Mancomunitat de Municipis del Matarranya, a la que pertanyen els pobles adscrits a la comarca, a més de la Sorollera, del Baix Aragó.

La postura del PSOE pareix

donar a entendre que hi ha possibilitats d'un acord per a que assumisca la segona vicepresidència del Consell. La primera pareix reservada per al PAR.

El president va destacar l'alt grau de consens polític que hi ha hagut fins ara a la comarca i va demanar a tots els partits la continuació del bon enteniment entre tots per a consolidar la nova institució comarcal.

Dia del Llibre a Mont-roig: Lectura de textos al Saló Cultural

■ Teresa Maria Ballester

Quin goig feie veure dones de mitjana edat, com l'Elvira, la Josefina, l'Elena o la Pili, a la vora de joves i sagals la vespra de Sant Jordi al Saló Cultural!. I allò més bonic és que quasibé va participar tothom: alguns portàvem textos de casa, els altres els van anar triant «sobre la marxa». Moret, el de l'Arca, va fer de mestre de cerimònies i sa germaneta

Marina, de sis anys, va trencar el gel recitant un poemeta de García Lorca (més ben dit, son germà l'hi anava dient a l'orella). I a partir d'eixe moment tot va venir rodat: es van llegir textos de Pablo Neruda, Francisco de Quevedo, Miguel Hernández, Antonio Machado, Desideri Lombarte, Teresa Jassà, Jorge Manrique... cadascú llegie allò que més li

llamave. I entre una lectura i un altra la Isabel anave cantant, dramatitzant, recitant, recreant la Chabela Vargas. Enhorabona, Isabel, ets una artista!

I enhorabona Associació Cultural Sucarrats! Amb activitats senzilles com aquesta esteu fent que la gent se sorolle una mica i, sense acatar-se'n, s'apropi una mica més a la literatura.

Jornades d'homenatge a Desideri Lombarte a l'IES Matarranya de Vall-de-roures (II)

■ Teresa Maria Ballester*

Ha estat un plaer formar part de l'organització d'aquestes jornades que es van dur a terme els dies 24, 25 i 26 d'abril, més que res pel que representa Desideri Lombarte per a aquells que ens estimem la nostra llengua i per la possibilitat de donar-lo a conèixer a la gent de la comarca. M'agradaria, però, comentar quins han estat els entrebancs que ens hem trobat a l'hora de preparar-les i també quines han estat les coses positives, per si l'experiència pot servir a algú.

Començarem amb els problemes, que normalment és allò que et trobes primer:

–El recel de la major part del professorat de l'IES davant d'una iniciativa d'aquest tipus.

–El dubte dels representants de les institucions i entitats locals de si era o no políticament correcte recolzar econòmicament un homenatge a un escriptor en llengua catalana. Com a exemple direm que de les quatre entitats bancàries amb sucursal a Vall-de-roures tan sols una d'elles ens ha ajudat.

–La poca assistència de personalitats diguem-ne oficials a l'acte d'inauguració, probablement pel que acabem de dir al punt anterior. De tots els ajuntaments de la comarca, solament va haver representants dels de Vall-de-roures i Pena-roja.

–La participació parcial de l'alumnat. No tots els alumnes del centre han pres part en les activitats organitzades, tret de la visita a l'exposició sobre la vida i l'obra del Desideri Lombarte (que, per altra banda, no era obligada, així que no sabem si realment l'ha visitada tot l'alumnat).

–La inexperiència d'una

servidora en l'organització d'aquest tipus d'actes.

Anem ara per les coses positives, que sempre són de més bon dir:

–La llum verda donada ràpidament des de la Direcció de l'Institut a la celebració d'aquestes Jornades.

–La col·laboració puntual d'alguns professors de l'IES, com Nines Sahún, encarregada de la Biblioteca, Arturo Caraballo, Cap del Departament de Plàstica, Irene Latre, Cap del Departament de Música, José Àngel Martínez, professor del taller de Català de Primer Cicle, Luis Ignacio Fígols, tutor de Batxillerat i professor de Física i Química, Dabí Latas, professor del Mòdul de Garantia Social. Tots ells es van implicar preparant i fent activitats amb els seus alumnes relacionades amb l'obra de Lombarte (penseu que els alumnes matriculats a l'optativa de Llengua Catalana són molt pocs i es feia necessària la implicació d'altres departaments i professors, així que des d'aquí els dono les gràcies a tots ells). I gràcies també a Chusé Inazio Nabarro, professor de Llengua i Literatura Castellanes, poeta i membre del Consello d'a Fabla Aragonesa, que va fer el seu personal i emotiu homenatge a Desideri durant la presentació de l'Epistolari, traduïnt a l'aragonès el poema *I jo què sóc?* i posant-nos a tots els pèls de punta.

–L'especial sensibilitat del president de l'APA, Jesús Segurana, que ens va garantir la seua col·laboració tot i comptar amb les reticències inicials d'alguns companys de junta.

–La col·laboració de l'Ajuntament de Pena-roja i la presèn-

Actuació del Duo Recapte

cia de veïns d'aquesta vila especialment durant la jornada de cloenda.

–La presència valenta a la jornada inaugural del Director Provincial d'Educació, Rafael Lorenzo Alquézar, únic representant institucional extracomarcals (llevat de la Carmen Alcover, de la DGA).

–Els ajuts econòmics o materials rebuts des de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Vall-de-roures, que ha finançat l'actuació de Turnez & Sesé, Ibercaja, Virgen de la Fuente i la Mancomunitat de Municipis del Matarranya.

–El bon comportament i receptivitat dels alumnes presents al magnífic recital del Duo Recapte.

–La bona sintonia amb Pepa Nogués, coordinadora de l'exposició que es va preparar des de l'Associació Cultural del Matarranya.

–La col·laboració desinteressada de Carles Sancho, conferenciant de la jornada inaugural, d'Hèctor Moret, Chusé Inazio Nabarro, la Coral de Beseit i tota la gent que va

ajudar i participar.

–La presència i recolzament durant totes les Jornades de la Carmen Alcover, encarregada de Llengües de la DGA, i molt especialment de la Rosalia Gil, vídua de Lombarte, engrescadora i agraïda.

–La qualitat indiscutible dels artistes participants: Coral de Beseit, Duo Recapte i Turnez & Sesé.

–I sobre tot la nombrosa assistència de públic a la jornada de cloenda. No ens ho esperàvem, tot s'ha de dir. Així dona gust!

Esperem que a poc a poc aquest tipus d'actes es vegem en la seua dimensió justa: com a activitats culturals necessàries per la dignificació de la nostra llengua i, sobretot, que no s'intente buscar segones i terceres intencions des de perspectives polítiques enrevesades i malintencionades. No cal ser tan retorçuts.

*Professora de Llengua Catalana a l'IES Matarranya de Vall-de-roures.

Pensar-s'ho dues vegades

El pantà de Pena està una altra vegada ple de gom a gom. La barrumbada d'octubre de 2000 i les plogudes del passat mes de maig han aconseguit que l'embassament estiga al màxim de la seua capacitat per segona vegada en dos anys, un fet segurament històric a una conca que s'ha donat a conèixer en l'àmbit estatal per la seua falta de reserves d'aigua.

Amb el pantà ple –18 hectòmetres cúbics– hi ha reserves suficients per garantir quatre o cinc anys de consum encara que no ploque gaire. És un temps prudencial per a cavil·lar i estudiar a fons la millor alternativa de regulació per a la conca. N'hi ha moltes. El Ministeri de Medi Ambient acaba de traure a informació pública el projecte per a construir el pantà de la Freixneda-la Torre del Comte. Per altra banda, des de Maella es defensa la construcció del pantà del Pontet i sectors conservacionistes es mostren partidaris d'utilitzar les dues basses laterals que començaran a construir-se en poc temps com a solució definitiva per a garantir les necessitats mínimes dels usuaris. Encara hi ha una altra opció, la regulació del Tastavins.

El que ningú contempla és la utilització de l'elevació des del Matarranya al pantà de Pena com a solució per resoldre les necessitats de la conca. Els equips de bombeig estan avariats des d'octubre de 2000 i, segurament, ja no es repararan. Seria convenient, ara que hi ha temps per a pensar-s'ho dues vegades, no repetir la mateixa equivocació que amb l'elevació i, ja que s'invertiran diners de tots a un riu que també és de tots, no badar en la decisió que es prenga.

Lluís Rajadell

El pantà de la Freixneda avança

■ Lluís Rajadell

El pantà de la Freixneda-la Torre del Comte ha rebut un nou impuls amb l'eixida a informació pública del projecte de construcció, que preveu un embassament de 25,4 hectòmetres cúbics i una inversió de 61,8 milions d'euros. Tots els afectats disposen de trenta dies hàbils a partir del dia de la publicació del anunci d'informació pública al Butlletí Oficial de la Província de Terol –el dia 28 de maig– per a presentar al·legacions al projecte i a l'estudi d'impacte ambiental que l'acompanya.

El pantà de la Freixneda –abans conegut per tots com pantà de la Torre– ha provocat reaccions contradictòries a la conca del Matarranya. La majoria dels regants i ajuntaments recolzen este projecte per considerar-lo una oportunitat històrica per a assegurar les necessitats dels consumidors actuals –poblacions, agricultura, ramaderia, indústria i turisme– i d'habilitar reserves per als futurs. Una de les

opcions en les que es treballa és en l'elevació d'aigües per a regar els extensos olivars de la comarca.

El projecte, de dur-se a terme, afectarà a carreteres de la comarca que hauran de canviar de traçat al quedar inundades parcialment pel pantà. S'hauran de reconstruir les tomes d'aigua de la Freixneda i la Torre. L'altura de la presa estarà 36 metres sobre el riu. L'embassament ple crearà un llac artificial de 201 hectàrees de superfície.

El projecte va ser presentat fa uns quants mesos a l'Ajuntament de la Freixneda a tots els afectats pel president de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre, José Vicente Lacasa.

El pantà és una mica més gran del que es preveia a una memòria-resum prèvia a la redacció del projecte que plantejava un embassament de 23 hectòmetres cúbics. Aquell document arribava, no obstant, a la conclusió de que per assegurar les necessitats dels

actuals usuaris de l'aigua del Matarranya hi havia prou amb un pantà molt més modest, de 10 hectòmetres cúbics.

Els sectors conservacionistes del riu ja han anunciat que presentaran al·legacions contra el projecte de la Freixneda, que consideren desproporcionat per a les necessitats de la conca i d'un impacte ambiental molt greu, en inundar l'entorn d'un riu molt ben conservat. S'ha de recordar que tot el Matarranya està inclòs a la proposta de la Diputació General d'Aragó de Llocs d'Interès Comunitari per a la seua inclusió a la Red Natura 2000 de la Unió Europea. Tot el Matarranya, menys el tram on està previst construir el pantà, una coincidència força sospitosa en opinió de les organitzacions conservacionistes i ecologistes.

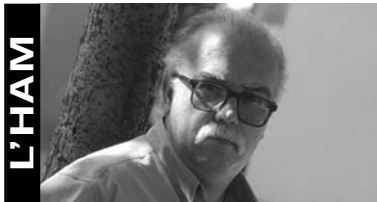
Des de fa prop de vint anys es parla al Matarranya del pantà de la Freixneda i d'altres opcions de regulació. Arriba el temps de prendre decisions.

L'embassament de Pena fa goig

Les darreres plogudes d'abril i de maig han aconseguit el que pareixia impossible a estes altures de l'any, omplir el pantà de Pena –l'únic de la conca del Matarranya– de gom a gom. Este embassament, situat entres els termes de Beseit i Vall-de-rourous, te 19 hectòmetres cúbics de capacitat i està actualment al 100%. Les intenses precipitacions de la primavera van obligar a obrir les comportes i soltar aigua perquè ja no en cabia un litre més. La creixcuda del Matarranya per este temporal primaveral va provocar algunes destrosses als assuts d'algunes sèquies.

El pantà de Pena, ple de gom a gom, té reserves per garantir les necessitats de quatre o cinc anys

L'HAM

Si vas a Calataiud

Tothom sap que les autoritats han d'actuar amb diplomàcia. Amb tot i amb això, sovint apareixen pels diaris relliscades, d'algun alt càrrec polític, que provoquen la riota a tort i a dret. Algunes romanen secretes. Heus-ne ací una de secreta... fins avui. Conten els amics Hipòlit Solé i Pep Labat que, havent-los tocat anar a Saragossa per parlar amb el Conseller Bielza –avui, ja **ex-**, aquest va sortir del seu despatx, amb els braços oberts, tot somrient i simpaticot i els va rebre amb aquesta frase, digna de passar a un possible i futur lapidari de frases glorioses: *Cómo estáis los del chapurreau?* Pep Labat, amb els ulls fent-li llampurnetes, li va replicar que això de *xapurreau* ho considerava una vexació i el Conseller, ni curt ni peresós, es va esplaiar (tradueixo) de la següent manera: «No us poseu així, estimats amics. Mireu, la meua muller és de Calataiud... ja sabeu... la ciutat de la Dolores... la de la jota... i, durant anys, han arrossegat la sornegueria empipadora de la gent que la visitava o, simplement, hi passava, suportant de mala manera això que en dieu **vexació**. Però ells, què han fet? Han capgirat intel·ligentment la llegenda, i l'han sabut transformar en un lema emblemàtic de la ciutat. Avui dia, els cartells de salutació als turistes, situats a l'entrada i a l'eixida del poble, van encapçalats, amb orgull, pel lema: *Calataiud: la ciutat de la Dolores!*... Per què no feu vosaltres el mateix amb això del *xapurreau*?

I el senyor Bielza, tan ample!

Josep Galan

L'Ajuntament de Fraga sol·licitarà la declaració del dia de la Faldeta com a festa d'interès turístic

■ Jaume Casas

La Comissió d'Atenció i Serveis Ciutadans de l'Ajuntament de Fraga ha dictaminat favorablement una proposta presentada inicialment pel grup del Partit Popular, per tal de sol·licitar a la DGA la declaració del Dia de la Faldeta com a Festa d'Interès Turístic d'Aragó. La proposta es debatrà en el pròxim Ple la corporació municipal celebre. Entre els arguments que se citen per avaluar aquest sol·licitud, s'indica que el Dia de la Faldeta s'ha consolidat com una Festa d'exaltació i de recuperació del vestit típic, dels costums, les tradicions i el folklore de la ciutat de Fraga, que, després de 25 anys de continuïtat, ha arribat a ser un espai indispensable de retrobament per als fragatins, i el millor aparador de la rica cultura aragonesa per a tots els visitants.

Per al regidor del grup del Partit Popular, Jaume Cabòs, la declaració del Dia de la Faldeta com a Festa d'Interès Turístic «seria molt positiva per diferents raons: es podrien obtenir subvencions de la DGA, però, sobretot, s'aconseguiria atraure cap a Fraga un major nombre de visitants». La sol·licitud es presenta, a més, en una data significativa: quan es compleixen 25 anys des que es va realitzar el primer homenatge a les dones de faldetes, iniciativa que, partint de la Peña Fragatina, va acabar posteriorment institucionalitzant l'ajuntament de Fraga, fent-la coincidir amb el 23 d'abril, Dia d'Aragó. Per al Partit Popular, és fonamental el suport de les associacions, per al manteniment d'aquesta Festa, i també

RAMON MESALLES

Monument a la dona fragatina

la unanimitat de tot el consistori per tal de seguir promocionant-la. Jaume Cabòs es mostra convençut que «el Dia de la Faldeta reuneix totes les condicions per tal que el govern aragonès la declare Festa d'Interès Turístic».

La regidora delegada de Festes a l'Ajuntament, Tere Menén, també confia que el Govern aragonès accepti la sol·licitud i declari el Dia de la Faldeta com a Festa d'Interès Turístic de la Comunitat. Tere Menén ha indicat que «des de l'any passat les delegacions de Festes i de Cultura, venim treballant en aquesta possibilitat i ja hem elaborat un dossier que remetrem pròximament a la DGA». En aquest dossier,

que s'adjuntarà a l'acord plenari de l'Ajuntament sol·licitant la declaració de Festa d'Interès Turístic, s'hi recull tot el que ha estat la festa en aquests 25 anys.

Una de les qüestions que més es va debatre era la possibilitat de canviar la data de celebració d'aquesta festa, per tal que no coincidís amb el 23 d'abril, data en què la coincidència amb una festivitat institucional com és el Dia d'Aragó, restaria afluència de visitants i turistes a la nostra ciutat. Amb tot, s'ha considerat adient mantenir-la igualment el 23 d'abril, «ja que portem celebrant-la eix dia pràcticament des de fa 20 anys».

Sant Jordi combatiu

■ Guillem Chacon

Els Casals Jaume I de la Franja van fer del passat Sant Jordi una jornada, una setmana combativa, als nombrosos actes literaris entre els que cal destacar la primera presentació dels Països Catalans de la nova novel·la de la valenciana Gemma Pasqual «Et recorde, Amanda» que tinguérem l'honor que fora a Fraga, la presentació de les revistes *Transversal* i *Urc* també a Fraga el 25 d'abril amb Cristina Junyent, coordinadora de l'últim número de *Transversal*, Lluís Sanmartin i Antoni Llevot, tècnic i regidor de cultura respectivament de l'ajuntament de Lleida. Animació infantil i música tradicional a Mequinensa, les xerrades el 24 d'abril de Ramon Sistac i Guillem Chacon a la Universitat de Lleida, o el cinema i llibre per

a tothom a Arenys de Lledó.

I la nota d'activisme fou la penjada el 21 d'abril de dotzenes pancartes «800 km, una mateixa llengua» a les autopistes i carreteres dels Països Catalans, a la Franja de Ponent es situaren a l'entrada del Baix Cinca per Fraga i a la Llitera i la Ribagorça des de Lleida.

D'aprenents de bruixot

■ Pep Labat

Recordo un original article que Arturo Pérez-Reverte va escriure per a un dominical d'un diari d'abast nacional. L'escriu, encapçalat amb el títol «*Limpia, fija y da esplendor*», parodiava les reformes ortogràfiques que proposaven alguns aprenents de bruixot per simplificar l'ortografia castellana aplicant-les al mateix escrit. La veritat és que se'n sortia força bé. Jo sempre m'havia preguntat si m'adaptaria fàcilment a les propostes fetes pels experts de l'Orientalisme. Per cert, segon es dedueix de la contraportada del llibre on van aparèixer aquestes, van estar publicades amb l'ajut d'unes significatives institucions d'Oscà i de Fraga.

D'entrada es diu que escriure tal com es parla facilitarà enormement les coses (anem a

suposar que tard o d'hora un barbarisme molt extens formarà part de l'Orientalisme —no podem allunyar-nos de la realitat!). Per tant, aviat podrem tenir «*un agujer al bolsill*» i menjar «*bocadills de ques*». Però, hablem d'otres aportacions interessants: supressió de *r*, *t* i *d* mudes, desaparició de la *h* i la «ve baja» (a partí d'ahora, «be baja»); escriptura *ch* en luga de *g* y *j* daban d'algunes vocals; adopció de l'acentuació castellana; daban de *b* anirà *m* o *n*, d'acor com ablem, etc. A mes, s'apostrofarà tot allò que trobem per daban y'ls signos de puntuació del castellà, sirán també'ls de l'orientalisme.

¡Chá buen que bié u tindrán los chobes e'n estos canbis!
¡No ará fal aná'l colechi a estudiá ortografía perquè's podrá escribí com s'able!

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Campanya d'informació lingüística per a alumnes de secundària

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA col·laborarà amb el Consell de la Joventut d'Aragó en l'organització d'una sèrie de conferències que tenen l'objectiu de fer reflexionar els estudiants d'ESO sobre la realitat trilingüe d'Aragó. A més, es distribuïran adhesius sobre el tema.

Merco Equip, la fira de Fraga

L'IEBC IEA participarà en la XIV edició de Merco Equip. La fira de Fraga, que obrirà al públic del 31 de maig al 2 de juny, constitueix un excel·lent aparador per divulgar els objectius i activitats de la nostra entitat i per vendre les darreres novetats editorials de l'IEBC. Enguany, l'IEBC dedicarà part del seu espai a l'Ateneu, associació impulsada per l'Associació de Veïns i Amics del Casc Històric, Colla de Geganters, Consell de la Joventut, Associació «Lo Pont», Grup d'Art i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA.

Passejar per la història

A més, la nostra secció de Patrimoni ha prestat col·laboració a l'Associació de Veïns i Amics del Casc Històric de Fraga en la realització d'una sèrie d'itineraris per Fraga. Al mes de maig es va realitzar un recorregut panoràmic pel casc antic de la població. Pel mes de juny, s'ha previst fer-ne un altre per la perifèria de la nostra ciutat (Torre dels Frares, El Pilaret, Villa Fortunatus, etc.).

Activitats de Primavera de L'Ateneu

L'Ateneu (Associació de Veïns i Amics del Casc Històric, Colla de Geganters, Consell de la Joventut, Associació «Lo Pont», Grup d'Art i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA) ha iniciat les activitats de primavera:

- Xerrada «Palestina: On porta la política del govern de Sharon?» per Salah Jamal, historiador palestí, al Palau Montcada de Fraga (25 de maig).
- Assistència al concert «Carmina Burana» de Carl Orff a l'Auditori de Lleida (26 de maig).
- Cine-fòrum «Los violines dejaron de sonar» d'Alexander Ramati al Palau Montcada de Fraga (28 de maig).
- Xerrada «Globalització: És possible un altre forma de globalitzar el món?» per Arcadi Oliveres, president de Justícia i Pau, al Palau Montcada de Fraga (6 de juny).
- Xerrada «Argentina: Com es pot ensorrar l'economia d'un país» per Raúl Castro, advocat argentí al Palau Montcada de Fraga (13 de juny).
- Excursió familiar a Vall-de-roures i Beseit (15 de juny).

Pep Labat

La Vallcorna

Un transecte nitro-halòfil (*Valdelaoveja*) i caducifoli (*Valldepiles*)

■ David Badía

Quan deixem la carretera de Candanos a Casp per tal de desplaçar-nos pel fons del barranc de la Vallcorna, ens trobem uns talussos amb cert contingut en nitrogen pels aportaments dels moixons. Ací s'hi implanten espècies nitròfiles com les crucíferes *Diplo-taxis virgata* i el *Boleum asperum* i la umbel·lífera *Férula loscosii*, plantes pràcticament introbables a la resta dels Països Catalans. Per sota de les endèmiques esmentades apareixen els sisalls (*Salsola vermiculata*) i les botges pudentes (*Artemisia hierba-alba*).

A la porció basal de la vall ens trobem amb espècies de caire més halòfil com la sosa (*Atriplex halimus*), els salats

(*Suaeda pruinosa*) i alguns gazuls (*Aizoon hispanicum*) i limòniums (*Limonium sp.pl.*), per acabar, a la vora de l'aigua, amb els tamarius o gatells (*Tamarix gallica*) i certes espècies higròfiles.

Amb tot eix conjunt de comunitats d'àmbit estepari i desèrtic ens trobem, en els torrents tancats i més humits, una sèrie d'espècies de sorprenent aparició a la Vallcorna que remarquen el caràcter especial d'eixos voltants. Així, cap al barranc de Valdepiles podem veure els únics arbres caducifolis de la zona: l'auró negre (*Acer monspessulanum*) i la noguerola (*Pistacia terebinthus*). Sota aquests arbres és fàcil trobar arbusts poc comuns com *Prunus prostra-*

Auró o auró negre (*Acer monspessulanum*)

ta, *Salvia lavandulifolia*, *Sideritis ilicifolia*... i abundants plantes herbàcies com ara el timó reial (*Dictamnus hispanica*), de multitud d'usos farmacològics, la pebrotera borda (*Vincetoxicum hirundinaria*), la verònica (*Verónica tenuifolia*), la cebollassera

(*Asphodelus cerasiferus*), la tulipa (*Tulipa australis*), la fritul·lària (*Fritillaria lusitànica*), els camedrio (*Teucrium chamaedrys*), els blancs talictrès (*Thalictrum minus*), o l'herba de la carabasseta (*Aristolochia pistolochia*) entre altres.

ESTAMPES RIBERENQUES

Carta oberta al Sr. President Marcel·lí Iglésias i al conseller de Cultura Sr. Javier Callizo

■ Francesc Serés

Senyors President i Conseller;

Convindran vostès amb mi que tal volta aquesta publicació que esteu llegint no sigui el lloc més adient per tal d'escriure-us una carta, però, com que us la volia adreçar en aquesta meua –nostra– llengua, i com que crec que fins ara l'administració no té cap mena d'obligació d'acceptar les cartes escrites en català, he decidit publicar-la ací, desconeixent si algú de vostès dos llegeix o no aquesta publicació i sabent d'avant mà que el més probable és que li feu un cas com un cabàs.

El cas és que us vull demanar per què a les biblioteques de la Franja no hi ha llibres en català. Fa ja uns quants anys que el català s'ensenya a les escoles, moltes promocions de xiquets i xiquetes han decidit aprendre aquesta seua llengua. [...] L'escola ha fet molta feina (sort dels mestres de català), però necessita recolzament extern d'altres institucions. No tot ho ha de fer l'escola.

Em podríeu dir que no és cert, que sí, que n'hi ha alguns, de llibres en català. Home, només faltaria. Però, us pregunto, quants?, un 5%?, un 10% sobre el total en el millor dels casos? I és per això que us demano si heu pensat en dotar a les biblioteques d'un fons de clàssics. Heu pensat en fer arribar una bona

col·lecció de diccionaris? I de literatura contemporània? De llibres d'història o de geografia? De tècniques agràries? Heu pensat en fer arribar el Diccionari Alcover-Moll (on surten recollides totes les paraules pròpies de la Franja) o una enciclopèdia en català a cada biblioteca? I en fer-hi arribar publicacions? En definitiva, heu pensat en homologar el fons que hi ha en castellà a un altre en català?

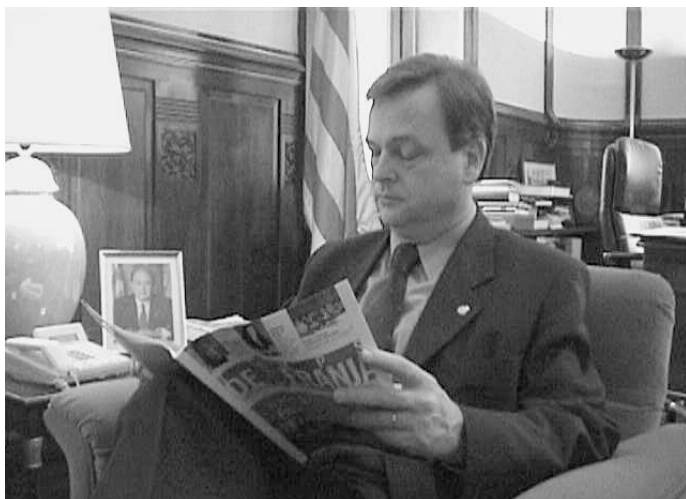
De ben segur que molta gent hi estaria interessada, molta més de la que us penseu. I és que si doteu les biblioteques, com sempre succeeix, hi haurà persones que llegiran els llibres. Si no els poseu no. De vegades les coses són així de senzilles.

O potser no ho penseu així. Potser penseu que és un perill això que la gent se n'adoni que la llengua en què parla té una història. Potser teniu por que les biblioteques mostrin una normalitat desacostumada, que no és la llengua inculta, disminuïda i raquíctica que ens han volgut fer creure des de sempre, que té una aplicació pràctica, que ha forjat una literatura, que respon a unes formes culturals que arriben a Menorca i a Alacant, que fa dialogar les seues inquietuds amb les de l'Empordà o les d'Ampostà, que va estar prohibida per una dictadura (cosa que hauria de fer reflexionar a més d'un d'aquests que es proclament demòcrates). Com em deia una bibliotecària fa poc, ens ha arribat algun llibre en aragonès, però no en català.

Sereu capaços, Sr. President i Sr. Conseller de posar-hi remei algun dia? Ara que, vist com van algunes de les coses que no necessiten el 'consenso' que tant demaneu com la carretera de Saidí a Fraga... Marededéu, si els hem de pujar per aquest camí!

Josep Pont, president de la Diputació de Lleida

«Els països són taques culturals que estan per

L'actual president de la diputació de Lleida, Josep Pont i Sans va néixer a Bellpuig a l'Urgell la primavera del 49 on hi viu i d'on es l'alcalde. És casat i té dos fill. És informàtic i perit mercantil. En la seva tasca professional va dirigir la informatització de la Caixa Rural. Va anar entrant en política des del món cultural amb la seva ferma ideologia catalanista. i milita a Convergència des del 82. De sobte, en la confecció de la llista municipal del seu poble es va trobar una nit com a cap de llista l'any 87 i des de aleshores es alcalde de Bellpuig. Al 89 va entrar com a diputat de CiU a la diputació de Lleida. Fins aquesta legislatura no ha estat a plena dedicació a la política.

En aquesta entrevista, Josep Pont des del sofà del seu despatx a la presidència de la Diputació parla tranquil davant del micròfon que li hem instal·lat de la seva visió des de Lleida de la Franja de Ponent. Pont és dels que pensa que la unitat cultural està per sobre de les fronteres administratives i mira amb certa enveja els moviments que qualifica de resistència a la Franja en defensa de la seva llengua al

mateix temps que lamenta que a Catalunya la societat civil tant potent en altres èpoques ha deixat la lluita en mans de l'administració. En el conflicte de les peces que reclama l'Aragó de les parròquies de la Franja, el president de la Diputació de Lleida continua apostant com a solució al conflicte, per la creació d'alguna seu del museu en una alguna població de la Franja sota el principi de mantenir la seva unitat d'àmbit geogràfic i històric.

Pregunta: Senyor Josep Pont, com veu les relacions de Catalunya amb la Franja de Ponent?

Resposta: Davant d'aquells que sovint ens acusen als nacionalistes de ser una gent tancada dins d'unes fronteres he de dir que per sobre d'una ratlla dibuixada en un paper, jo hi tinc un mapa que els països són una mena de taques culturals que al final es van diluint i es difícil definir on comença i on acaba aquesta taca. Tinc la meua esperança en el món del futur perquè la globalització que vivim té coses bones i cal aprofitar-ho i no caure al mateix temps amb la tipologia de nacions com passava al segle

XIX. Els estats han perdut la seva força econòmica, militar i puc ser una mica utòpic però les utopies marquen camins i per mi el món es un, però ha d'estar definit per aquelles taques que li deia de tipus cultural o socioculturals on la gent tingui els seus trets identificadors comuns i això no s'acaba mai amb una ratlla en un lloc.

P. I com veu la taca a la Franja?

R. Amb aquesta visió que li he dit, la Franja té aquesta zona que comença amb unes relacions molt fortes i que es va diluint en la distància amb la força d'una altra cultura. És el punt de convivència de dues cultures i això es terra de fronteres com passa a molts llocs. El que passa es que les unitats administratives, i això succeeix fins i tot, en la divisió comarcal de Catalunya provoquen la pèrdua de vincles amb poblacions que es toquen perquè depenen de comarques diferents. Això es un fet que no hauria de pesar tan i que la gent hauria de tenir una certa llibertat per agrupar-se en determinats assumptes perquè no es el mateix el prisma polític, el cultural, el religiós, el social o l'esportiu. Això no es així, pesen molt les administracions però és cert que la força de la cultura, els propis moviments socials i econòmics, o els serveis també poden molt i per tant hi ha una convivència dels dos sistemes. El purament administratiu i el real que no coincideixen.

P. Què li semblen els moviments de defensa de la llengua a la Franja?

R. Si que es cert que en aquestes zones hi ha molta resistència, es una cosa admirable pels que no la vivim... També hi ha, a vegades, una

admiració pels que no estem en terreny de resistència que no es prou real. Al País Valencià o a la Franja s'admira als catalans amb un nivell per damunt de la realitat. Hi ha una imatge que no és la real i nosaltres des de Catalunya si que hem d'admirar a ells, aquest esperit de lluita per una cultura. Quan més t'allunyes de Catalunya, aquesta lluita es més minoritària però al mateix temps és més autèntica, més real que no pas aquí on la societat civil ha abandonat una mica aquest paper i ho ha deixat a la pura maquinària administrativa. A vegades no saps ben bé si les administracions estan ocupant el lloc perquè la societat ho ha abandonat, en refereixo a casals, corals o ateneus, o bé passa al contrari que les administracions per interessos han ocupat o han suplantat la societat civil. A Catalunya ens passa, a la Franja no. La societat civil és més rica, la que pensa en la defensa de la seva cultura. Crec que hi ha motius d'admiració a banda i banda.

P. Quan es parla de països de parla catalana sovint hi ha l'oblit que a l'Aragó es parla aquesta llengua.

R. Això és un mal, em sembla, que arrosseguem les terres d'interior. També ens passa a nosaltres a Lleida respecte al litoral. Miri, fa vuit o nou anys a l'entorn del Barcelonès vam fer una enquesta en la qual es preguntava on era Boí i la majoria de gent no sabia que pertanyia a la demarcació de Lleida. Aquesta descoïxença la patim a les comarques de Lleida i si ens allunyem una mica més i sortim dels canals habituals de comunicació, és lògic que passi una mica més encara amb la Franja. La Catalunya Nord està ben comu-

sobre de les ratlles dibuixades en un mapa»

nicada amb el litoral i la força de Perpinyà provoca més notícies a Barcelona i l'Alguer té aquell encant exòtic de zona més llunyana de parla catalana.

Nosaltres i la Franja formen part d'allò que es dona per conegut però que no es coneix prou.

P. La diputació de Lleida disposa un potent instrument cultural amb l'Institut d'Estudis Ilerdencs. Què es fa des d'aquest institut per la Franja?

R. Des de l'Institut es va iniciar un procés d'estrènyer llaços amb les altres terres de parla catalana i evidentment amb la Franja, amb qui més responsabilitats tenim és amb els veïns de parla catalana de l'Aragó tot i que a vegades hem d'estar vigilats per no caure en enfrontaments polítics i per tant hi ha ocasions en les que no poden intervenir. No s'entendria, per exemple, que fessin inversió pública o restauracions de patrimoni però si que col·laborem en publicacions, seminaris o cursos i fins i tot un dels 36 consellers que formen el consell de l'IEI, és de la Franja.

P. Des del nacionalisme català, hi ha responsabilitat per mantenir la llengua a zones com a la Franja?

R. Si, rotundament, la cultura està per sobre de les fronteres. Miri, el president Pujol deia un dia, no ser si la frase es seva, que les fronteres són la cicatriu de la història. Si pensem com s'han posat unes ratlles a un mapa veurem que a vegades responen a interessos d'uns pocs, a fets militars, polítics socials o familiars. La cultura està per sobre d'això. Ja li deia abans que no s'entendria una intervenció administrativa, però en canvi, jo sóc dels que opina que la cultura és

DIPUTACIÓ DE LLEIDA

universal i la cultura catalana es pot fer a Austràlia o a Fraga. La cultura està per sobre dels fets politico-administratius. L'esperit i la cultura no es poden limitar amb una tanca.

P. Què pensa quan encara hi ha gent que insisteix que el que es parla a la Franja no es català?

R. A vegades es pot tractar de desconeixement, i quan és així, s'ha de perdonar i s'ha de fer un esforç de pedagogia però la majoria de vegades hi ha voluntat de distorsió. No fa massa vaig estar a Castelló que celebra els seus 750 anys de la seva fundació com a ciutat. L'alcalde del Partit Popular va fer un discurs eludint sempre les connotacions catalanes de l'època de Jaume I, i en canvi amb el president de la Diputació que també es del PP estem treballant en un agermentament en un acte que farem a la Suda, a la Seu Vella de Lleida. Són dues versions d'una mateixa història.

Amb la llengua passa el mateix. Jo a València hi tinc un cosí-germà de la meua dona que sempre havia parlat en castellà i de sobte va descobrir que existeix el valencià i va a començar a escriure sense

normes. Hem discutit moltes vegades i ell, de bona fe, defensa que el valencià no és la llengua catalana. Hi ha gent que ha fet aquest invent amb mala fe i gent que ho segueix més amb el cor que amb el cervell. A la Franja hi deu haver dels dos tipus de persones però hem de culpar als que desvirtuen conscientment la realitat.

P. Si parlem de la Franja. Hem de fer referència a l'Art Diocesà, a la polèmica amb l'Aragó sobre el retorn de les obres de les parròquies segregades del bisbat de Lleida... [Josep Pont abans de respondre posa una cara en la qual s'endivina que esperava la pregunta.]

R. Crec que els camins que ha seguit aquest procés han estat un cúmul d'errors de varies persones. La Diputació de Lleida sempre ha tingut un discurs clar i contundent que no vol dir buscar enemistats sinó contundent amb allò que es defensa basat en dos principis. Un museu es una unitat que té una col·lecció que explica un missatge i en altres casos que també es dona en el museu de Lleida, que es tracti d'una unitat geogràfica i històrica. Això no passa a tots els

museus, aquí es donen les dues; explica una època i una unitat que hi va ser. No hi ha cap museu que ho vulgui desfer sinó es tracta de peces molt recents o que la seva propietat sigui dubtosa. No ho dic ara, ho he dit sempre, una de les solucions es que aquest museu tingui dues seus, sempre i quan, es respecti la seva unitat i, sempre i quan, les seus estiguin dins de la seva unitat geogràfica. Les meves paraules estan a les hemeroteques i sempre he dit que per sobre de tot ha d'existir el diàleg. Sobre aquestes propostes n'havíem avançat bastant fins que va arribar la sentència eclesiàstica. A partir d'aquell moment, determinats sectors de la part aragonesa deixen de parlar de diàleg. El propi Marcelino Iglesias, amb el qui havia mantingut una conversa, havia parlat de buscar solucions a partir del diàleg, però uns per pressions, uns altres per convicció abandonen aquesta via i volen l'aplicació de la sentència del Vaticà que els dona la raó. És evident que si anem a buscar raons jo també defenso el dret d'anar als tribunals de Justícia que estem en un país laic perquè aquests bens han estat recollits per l'església però han estat mantinguts i restaurats amb diners civils. En un país com el nostre on l'art està gestionat per l'administració quan hi ha alguna disfunció han de ser els tribunals ordinaris els que han de decidir. Lògicament hi ha més una tesis. Jo tinc fundades esperances que se'ns doni la raó perquè allò que nosaltres al·leguem comença a preocupar a algunes parts directament implicades en el procés.

Mossèn Alcover a Calaceit

Josep Maria Cadena, periodista i amic, m'ha fet arribar un text, datat el dia 10-4-1901, de la primera visita de mossèn Alcover a Calaceit i publicat al *Diari de Mallorca*. És molt interessant i en part està dedicat a criticar l'edifici de l'església barroca, art que, a principis del segle passat, la gent de cultura menyspreava. Amb tot, mossèn Alcover no sabia que per poder fer aquesta església s'havia hagut d'enderrocar l'antiga església gòtica. Ara aquest text i d'altres han estat publicats en un llibre –Antoni M. Alcover. *Dietaris de les eixides (1900-1902)*, vol. 1r Biblioteca Marià Aguiló 32. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001– del qual, per donar una idea, reproduïm els següents textos:

Senyor Director del DIARI DE MALLORCA,

Amich benvolgut: ja som dins Aragó, però no fora del territori de la llengua nostra. En aquest poble parlen català, per això ni som vengut. Podria trescar un parell de dies per dins Aragó, fent molta de via, y no' u sé si'ls acabaria de visitar als pobles que parlen la nostra llengua. Axò ho dich per aquells qui's creuen que no mes la parlen a un racó d'Espanya [...]

Lo que resulta indubtable es la prosperitat y piedad dels calaceytans que saberen alsar y decorar aqueixa iglesia, si no amb gust, perque en aquell temps no n'hi havia, amb pompa y magnificencia.

Vista l'iglesia, me som dedicat exclusivament a los estudis filológicos, trobantme amb un poble d'Aragó qui parla català prou bé, y amb un acent ben català, allunyantse en punt a fonética del castellà qu' els tortosins.

Seria interessant que *Temps de Franja* publicués el text íntegre.

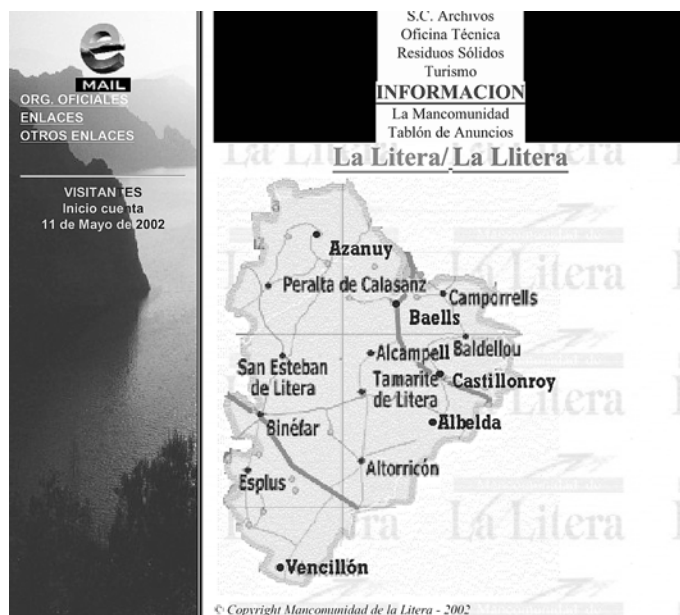
Joaquim Montclús

La Llitera en format digital

■ A.G.

Des de mitjans del passat mes de maig, la Mancomunitat de la Llitera compta amb una pàgina *web*. L'adreça és www.lalitera.org. Aquesta nova iniciativa se suma a les que des d'un temps ençà s'estan duent a terme des de l'òrgan administratiu lliterà, que té la promoció de la comarca com una de les seves tasques prioritàries. En aquest mateix ordre de coses podríem destacar l'edició d'un vídeo –tal com informava *TdF* fa uns mesos–, beques d'investigació, concursos com el de fotografia, del qual se n'acaba de presentar la VII edició... La *web*, però, ha obert a la Llitera les portes de l'era digital. I de moment ja l'han visitada via Internet gairebé dues mil persones.

La *web* està escrita íntegrament en castellà; en català només hi ha el nom de la comarca, que figura a tocar de

la denominació castellana de la zona. Pel que fa als continguts del domini, hom pot descobrir-hi un mapa on hi figuren els principals nuclis de població lliterans. Clicant-hi a sobre n'apareix una imatge i

un breu escrit informatiu. També hi ha un tauler d'anuncis, on s'informa de l'actualitat de la comarca. Finalment, resta dir que des de la *web* es pot accedir a d'altres espais virtuals d'interès.

Les Corts de l'antiga Corona d'Aragó tornen a ser notícia

■ Aleix Castellnou

A partir del dia 10 de juny i fins al 13 Montsó acollirà un Congrés internacional sobre les Corts de la Corona d'Aragó al segle XVI, un moment històric de gran importància per a Montsó. Els ponents

seran aragonesos, catalans, valencians i balears. Com a convidats d'honor es previst que hi assisteixin els representants dels parlaments d'aquestes quatre demarcacions geogràfiques i administratives

on aleshores, com avui, es parlava català. Així mateix, l'acte de cloenda anirà a càrrec del president d'Aragó, Marcelino Iglesias. Les activitats, que abastaran des de xerrades a presentacions de llibres, es realitzaran arreu dels diversos emplaçaments històrics de la localitat.

El novedós congrés sobre la Corona d'Aragó culmina les intencions de la passada edició de la Fira del Llibre Aragonés de Montsó, a la vegada que també s'esdevingueren unes jornades d'agermanament entre els hereus que, en definitiva, som tots plegats, d'aquell paradigma polític i cultural ja pretèrit.

Cultura a la Ribagorça

■ Glòria Francino

El dissabte 18 de maig, un grup de gent ens vam trobar al Pont de Suert convocats pel Centre d'Estudis Ribagorçans.

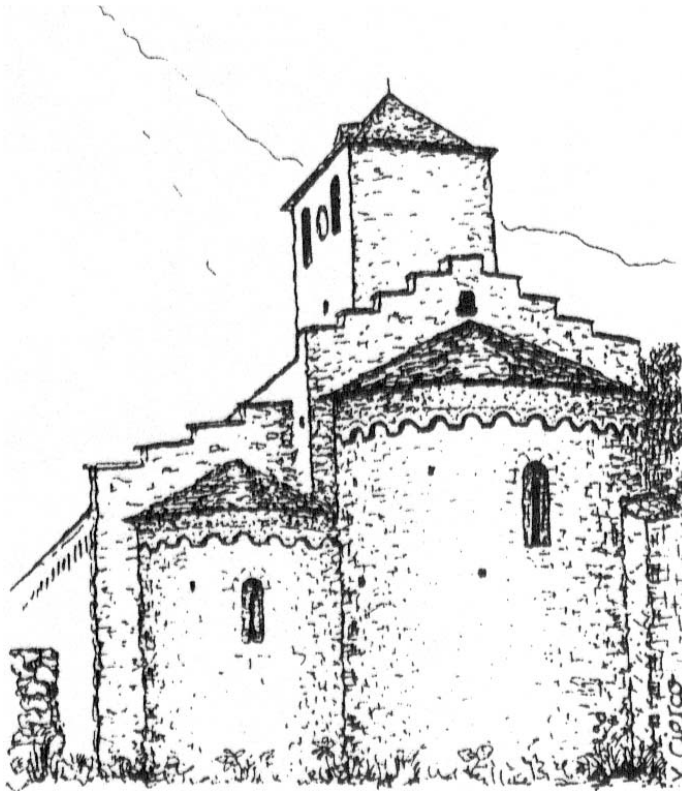
Entre els temes tractats es va comentar la visita que havia efectuat una representació de la UNESCO a Roda d'Isàvena, per tal d'avaluar el patrimoni romànic de la Ribagorça Aragonesa. Aquesta notícia segur que alegra a tot ribagorçà que es preocupi per les obres d'art que tenim esteses per tots els pobles, entre elles, la del nostre, El Monestir d'Alaó.

I heus ací, que un company estudiós de l'art com l'Albert Velasco, ens va comentar de l'existència d'una tauleta pintada procedent d'aquest monestir benedictí. De fet són dues mostres de pintura sobre fusta –dels S. XIV i XV– que es conserven al Museu Marès, i de les quals n'han fet un breu estu-

di J. Yarza i F. Español.

Interessa sobretot la tauleta datada en el 1479 perquè es tracta de la pintura de dos escuts, una Mare de Déu amb el Nen Jesús, i un **text escrit en català** de l'època, en el qual es demana que es facin cinc aniversaris per les ànimes del senyor Joan de Figuerola, jurista, la seva filla Isabel, monja de Xixena –Sijena–, i de na Blanquina que reposa a Sant Miquel d'Areny, i per a tots els parents del senyor Figuerola, així com per l'anima del mestre Pere Garcia, que és qui promou els aniversaris.

Aquesta obra d'art és un bona mostra per a refermar la importància de la documentació d'Alaó –tot i que la més nombrosa està escrita en llatí des del 806-814 fins al S. XIII– i de l'ús de la nostra llengua, escrita al s. XV per aquells que ja tenien la sort de saber-ho fer.

Monestir d'Alaó. Autor: X. Cierco

TOT ENSENYANT LES DENTS

Al Capone

■ Ramon Sistac

Un dels efectes secundaris, o colaterals, de l'anomenada globalització (o mundialització) és la banalització. La banalització (el terme me l'acabo d'inventar; de fet, també en podríem dir *descafeïnament* o *aigualiment*) consisteix a fer tornar banals, fútils i intrascendents totes aquelles coses que abans eren per a nosaltres un punt de referència. Banalitzem la nostra manera de viure, de vestir, de menjar..., banalitzem els costums i, sobretot, banalitzem les opinions, les ideologies, el pensament.

Com que no em vull posar gaire filosòfic i avui precisament em sento banal –no he tingut temps de dinar i no estic per orgues– em vaga de parlar d'una pràctica física que va marcar bona part de la meua adolescència i joventut i, en menor mesura, també la meua vida adulta: el ball. I ho faig en ocasió d'haver assistit a un casament on, després de la cerimònia i del tiberi reglamentaris, va arribar l'hora del patxum-patxum. Doncs bé: l'individu responsable de la música (*el discjoquei* o *Al Capone*... los discos) en tot el vespre es va dignar a «punxar» un sol pasdoble. Cap tango, cap vals. Ni tan sols un trist *cha-cha-chá*. Mentre la canalleta de grans i pèl moixí a la cara practicava alguna cosa semblant a l'aeròbic, els majors de 25 anys ens fotíem de fàstic a la cadi-

ra, perquè el volum de la música no permetia ni tan sols enraonar amb el veí.

El ball de tota la vida, *l'agarrao* i similars, no deixa de ser, des del punt de vista antropològic, una escenificació ritual del coit. De fet, com a mínim en les societats llatines i mediterrànies, és l'única circumstància en què ens permetem una certa promiscuïtat sexual, ni que siga simbòlica (i, de vegades, amb la tieta). Per això els capellans arrufen el nas. El ball de parella és l'ocasió que tenim de mantenir una relació física d'intimitat en públic, de «fer el salt» impunement o, pel contrari, de viure un apassionat frec a frec amb la parenta o el parent. En canvi, el ball deixat anar, de gimnàstica sincopada, *suelto*, no apte per a reumàtics, és una paròdia cruel de les noves formes que adopta l'oci contemporani: la diversió individual basada en l'autoconsum i sense possibilitat de comunicació amb els altres. La televisió i els videojocs en són la bandera. Ben pensat, el ball individual deu ser l'escenificació ritual de la masturbació (però amb menys imaginació).

Encara que sóc molt maldestre, sempre m'ha agradat ballar a la plaça, tot voltant el xop, els vespres d'estiu quan refresca (per desgràcia, els peus de més d'una lectora de *Temps de Franja* han patit, quan érem joventets, les conseqüències d'esta meua passió desbocada). Pareix tanmateix que eixa dolça Arcàdia ja ha passat a la història. Però tot té les seues compensacions: al casament, mentre el jovent en estat de catarsi es contorsionava foll al mig de la pista, els del gremi de la cadira ens posàvem fins als colzes de xampany, bombons i pastetes.

La casa reial fa costat al desenvolupament del Matarranya

Visita de SSMM a Pena-roja, Calaceit i Vall-de-roures

■ Josep Puche

JOSEP PUCHE

SSMM al Santuari de la Mare de Déu de la Font de Pena-roja

Fins al passat 22 de maig, feia més de mig mil·lenni que edificis tan emblemàtics de la comarca del Matarranya com el castell de Vall-de-roures no acollien actes reials. Els mitjans de comunicació nos n'hem fet lògic ressó, i la història dels propers anys reflectirà que el castell, i també altres monuments i carrers de la vila, juntament amb els municipis de Calaceit i Pena-roja de Tastavins, van ser testimonis de l'estada dels reis Joan Carles I i Sofia, en el marc de la seua visita de dos dies a tres comarques turolenques: Cuencas Mineras, Andorra-Sierra de Arcos i Matarranya.

El 21 de maig, el rei i la reina van dedicar la jornada a les dues primeres, ubicades a la zona de la província on la mineria va ser un dia font de riquesa i on avui, amb l'amenaça constant de la despoblació, se lluite per reconvertir l'escassa indústria i generar llocs de treball estables. L'endemà, el 22 de maig, Ses Majestats van iniciar el dia a Pena-roja de Tastavins, per continuar-lo amb les dues capitals matarranyenques: Calaceit i Vall-de-roures.

Al sud de la Franja, de fet, l'estada reial se va iniciar el mateix 21 al vespre, ja que van passar la nit a un dels hotels més luxosos i discrets de la zona, la Torre del Visco de Fondespatla. El 22 al matí, el rei va agafar forces amb un *esmorzar a l'anglesa*, ous amb cansalada, lluny de les truites de riu –al Matarranya d'avui ne queden poquetes– que alguns documents de l'edat mitjana esmenten com a menjar dels monarques en les seues visites a la comarca, però ben a prop de dos dels pilars de l'actual economia a la zona: el porcí i, en menor mesura, l'aviram.

I és que un dels motius de la vinguda de Ses Majestats (SSMM) a la província –convidats pel Govern d'Aragó– era conèixer la realitat socioeconòmica de tres de les comarques de la província de Terol on, tot i existir la possibilitat de desenvolupar nous recursos –diferents, això sí, entre unes i altres–, la despoblació i la manca d'infraestructures continuen hipotecant-ne el futur. En el cas del Matarranya, Joan Carles I i Sofia, i el seu nombrós seguici, van poder

comprovar, gràcies al programa de la visita, que el desenvolupament de la comarca passa per potenciar el turisme –principalment el d'elevat poder adquisitiu, però sense oblidar totes les possibilitats dels turismes rural, cultural i muntanyenc– i per consolidar l'activitat agropecuària destinada a l'elaboració de productes de qualitat –dels quals en són bons exemples els derivats porcins, l'oli d'oliva i, també, el vi–.

A terres matarranyenques, la visita oficial del 22 de maig va començar a Pena-roja de Tastavins. Al voltant del Santuari de la Mare de Déu de la Font, mig poble esperava amb expectació l'arribada dels Reis que, per primera vegada, no venien d'Orient ni amb camells ni en dates nadalenques, sinó de Madrid, amb helicòpters i en dies feiners del mes de maig. Joan Carles I i Sofia, després de saludar el públic amb gestos amables, van entrar al claustre del Santuari acompanyats d'un seguici encapçalat pel ministre d'Administracions Públiques, Jesús M. Posada, el president del Govern d'Aragó, Marcelino Iglesias, el Delegat del Govern central a l'Aragó, Eduardo Ameijide i l'alcalde de Pena-roja, José Román Roda.

Al pati gòtic envoltat de columnes, Ses Majestats van ser testimonis de com se treballava en antics oficis, d'aquells que abans eren presents a cada poble i que avui tan sols mantenen vius un grupet d'artesans: la forja del ferro, les puntes de coixí, la cistelleria de vímet... Després de conversar amablement amb els artistes, i ser obsequiats amb mostres dels productes artesans diversos, els

reis, guiats per empresaris, polítics i catedràtics, van visitar, dintre del mateix recinte del Santuari, exposicions muntades allí amb motiu de la seua visita: una part del Museu Etnogràfic que habitualment es troba al nucli urbà de la vila, el Centre d'Interpretació del Porcí –un recorregut visual per totes les etapes de la vida del porc, des del naixement fins als cuixots i embotits que donen fama universal a Terol– i una mostra dels fòssils del dinosaure *Tastavinsaurus*, trobat fa sis anys prop d'allí –al barranc de l'Escresola– pels germans Pedro i Andrés Ortiz de Fondespatla. Per «motius protocolaris», els encarregats d'ensenyar la valuosa troballa al rei i la reina no van ser els descobridors –veritables mestres en el món de trobar, restaurar i interpretar el fòssil–, sinó el catedràtic d'Arqueologia de la Universitat de Saragossa Gonzalo Borràs; no en va, les restes de *Tastavinsaurus* s'estudien i conserven entre Terol i la capital aragonesa, tot i que està en projecte tornar-los, si més no en part, a Pena-roja, com a peça estrella d'un futur museu paleontològic.

Bocabadats, com tots els presents, per la contundència dels ossos fossilitzats de dinosaure i per la bellesa del sostre de fusta policromada de l'Església de la Mare de Déu de la Font, els reis i el seguici van sortir del Santuari per tornar a trepitjar la realitat del carrer. Allí, a peu de carretera, Joan Carles i Sofia van trencar el fins aleshores rígid protocol per anar a donar la mà als hòmens i dones de tota edat i condició que els esperaven pacientment darrere d'una

tanca i que un dia explicaran als seus néts que van saludar personalment els reis d'Espanya.

SSMM i les altes personalitats amb helicòpter, i la resta del seguici i part de la premsa amb cotxe, es van traslladar cap a Calaceit, la capital cultural de la recentment constituïda Comarca del Matarranya. A la vila els esperava també una munió de persones desitjoses de saludar-los. Enmig d'aplaudiments, Joan Carles i Sofia, guiats per l'alcalde calaceità, Juan Miguel Casasús, que els va lliurar la 'clau de la ciutat', van visitar alguns dels llocs més emblemàtics del municipi: la plaça Major, l'Església i el Museu Joan Cabré on la reina, gran aficionada per l'arqueologia, va ser obsequiada amb una reproducció d'una de les troballes ibèriques del poblat—o despoblat, com diuen encertadament els cartells perquè ja no hi viu cap ser humà de carn i ossos— de Sant Antoni. En el recorregut calaceità, Ses Majestats van rebre la dedicatòria d'una jota de la rondalla del poble.

El tercer i darrer municipi matarranyenc a rebre la visita de SSMM va ser Vall-de-roures, la capital comarcal administrativa i econòmica. L'arribada a la vila va ser emblemàtica, recorrent el pont de pedra mil·lenari sobre el riu que dona nom a la comarca—i que algunes excavadores van condicionar dies abans formant una menuda presa de còdols perquè semblés més cabalós—. Damunt mateix del pont, l'alcalde, Julián Godes, va lliurar a Joan Carles I la vara de mando que simbolitza el poder polític del municipi. Els reis i els alts càrrecs, a més de Godes i un nen i una nena vall-de-rourencs, van posar per a una foto de família amb el monumental rerafons del Castell i Església gòtics. A la plaça Major, un eixam de públic va mostrar-se entusiasmat amb la visita reial, que va continuar

amb la recepció a l'Ajuntament, on Godes va obsequiar Ses Majestats amb una medalla amb l'escut de Vall-de-roures i amb un relleu en fusta de faig que representava el nucli antic de la vila.

Abans del dinar al Castell amb representants del món empresarial i cultural matarranyenc i baixaronès, SSMM se van retratar a les escales de l'Església amb alguns dels polítics acompanyants i amb el bisbe de Terol, Antonio Algora, el bisbe auxiliar de Saragossa, Alfonso Milián i alguns dels preveres que atenen les parròquies de la zona de Vall-de-roures. Posteriorment, el grup Aires del Matarranya va oferir a Joan Carles I i Sofia un variat repertori de jota aragonesa; mentre durava la ballada, i fent honor al nom dels intèrprets, se va aixecar un fort vent que va amenaçar amb desfer l'impeccable pentinat que llueix la reina en tots els actes oficials. Al final del ball, en una nova demostració de proximitat amb la gent, Ses Majestats van accedir a fer-se una fotografia amb els membres del grup folclòric.

Dins del Castell, l'àpat presidit pels reis—servit via catering per una empresa de Saragossa— va aplegar uns 120 comensals, que van degustar productes bàsicament arago-

Visita a l'Església de Calaceit

nesos i, entre ells, alguns de matarranyencs, com l'oli de la DO Baix Aragó o els vins de la comarca, que cada dia agafen, mereixcudament, més renom. Abans de dinar, Joan Carles I—de qui diuen alguns companys de taula que va explicar nombrosos acudits— se va adreçar als presents amb un breu però solemne discurs que volia resumir l'estada de dos dies a comarques turolenques. En les seues paraules—totes en castellà, malgrat la cooficialitat del català a la comarca—, el rei va destacar la imponentia del conjunt històric de Vall-de-roures com a mostra del «magnífic passat d'Aragó, plasmat en monuments extraordinaris i en un paisatge urbà i natural sobreixent». Però el

discurs no es va limitar a lloar les restes del passat. El monarca va fer clares referències al present comarcal «amb problemes, però també amb un cabdal humà de voluntats i energies que m'ha impressionat». Alhora, va reconèixer que el futur de la zona passa per desenvolupar el turisme i la indústria agroalimentària d'excel·lència, iniciatives que «necessiten població i comunicacions, i que alhora poden atraure persones i infraestructures». Per assolir este desenvolupament, Joan Carles I va demanar a tothom qui tingués responsabilitats que emprengués les accions oportunes «amb intel·ligència, amb passes segures i confiança en les forces pròpies», a més d'indicar que «les administracions central i autonòmica estan dedicant molts esforços i importants recursos a solucionar els problemes d'aquesta terra». El cap de l'Estat va prometre la voluntat de la Corona a acompanyar els turolencs a fer una província vigorosa, «amb un futur pròsper i prometedor que no obligui els joves a emigrar cap a altres terres».

Després de dinar, Joan Carles i Sofia es van acomiadar dels representants polítics i socials presents a l'àpat. Al Matarranya, l'estada de SSMM va deixar un regust d'il·lusió i l'esperança que el simbolisme d'una visita.

Interior del Saló del Castell de Vall-de-roures, on el Rei va pronunciar un discurs abas de dinar

L'Associació Cultural del Matarranya participà a Saragossa a la festa de la cultura del *Rolde* Una jornada particular

■ Carme Alcover

El dissabte 25 de maig se celebrà a Saragossa la Festa de la Cultura Aragonesa en commemoració del 25è aniversari de la creació del *Rolde* de Estudios Aragoneses. L'acte s'inicià amb una trobada de diferents associacions al Centre Cultural la Almozara per debatre sobre l'associacionisme des del seu marc legal així com del paper sociocultural que s'ha de mantenir des d'aquestes.

Dues ponències emmarcaren el tema. La primera a càrrec del jurista Fernando García, que va analitzar les novetats de la Llei d'Associacions que entrà en vigor el 27 de maig del 2002. Cal destacar, entre algunes novetats, que es disposa d'un any per adequar els Estatuts a la nova normativa legal. Ja no es parla de socis, terme que s'usa sol per a les societats empresarials, ans d'associats per referir-se a les associacions sense voluntat lucrativa. Els conflictes interns es resoldran mitjançant la jurisdicció civil i els conflictes amb l'administració per via del contenciós-administratiu.

La segona ponència fou impartida per Ignacio Aguas, tècnic de cultura de l'ajuntament de Saragossa, qui destacà que l'associacionisme hauria d'influir en les polítiques culturals públiques propiciant més diàleg entre l'administració i el món de la cultura i els seus agents. Guanyar també en participació reial i exigir-se a si mateixes més professionalitat i millora de la gestió. Sense oblidar l'acostament al públic potencial, que en la majoria dels casos ignora la seua existència i activitats. Polítiques associatives destinades a millorar la imatge i la comunicació social.

L'Associació Cultural del Matarranya a la Festa de la Cultura Aragonesa

A l'eixida del dinar de germanor, Pasqual acalorat, atabalat i sufocat no s'ho podia acabar:

—No n'ixirem, no n'ixirem, tant se val, a Saragossa no ho entendran mai, després d'una discussió amb un associat sobre si el que parlàvem al Matarranya era «xapurreu». Sense adonar-se havia caigut al parany lingüístic típic i tòpic, d'altra banda, molt saragossà.

L'Antonio i jo ens miràvem divertits, perquè com que ja fa anys que vivim a Saragossa això és moneda corrent i donem per bo aquell llatínisme que diu «intelligenti pauca».

Per acabar-ho d'adobar, anem a la paradeta que havíem triat i de la que n'estàvem orgullosos perquè era plena de publicacions pròpies, i sol portàvem una petita mostra, quan de sobte un xiquet es precipita per agafar el còmic del *Bernat Corremón*, la mare en un gest bruscat i ràpid la hi impedeix pegant-li un cop al braç, al mateix temps que l'Antonio li endevina el pensament dient: «caca nene». Escena que es va repetir diferents vegades.

Pensàvem que no vendríem un ral, però la tarda s'anirà amb l'assistència abundant de gent de la cultura, professors, polítics, gent de la franja que

viu a Saragossa, molt interessats en tot el que teníem exposat: Els llibres més venuts eren els relacionats en les coses populars, *Davall de la figuera* on Pasquala Portolés de la Portellada, ha contat contes i llegendes del Matarranya, mentre els anys la hi han permès. El CD de *Qüento va qüento vingue*, vam percebre que si hagués estat traduït s'hauria venut més. No tingueren tant d'èxit els llibres de creació.

Les actuacions musicals, al llarg de la vesprada, foren variadíssimes, Titiriteros de Binèfar, Tintirinullo, La Orquestina del Fabirol, La Ronda de Boltaña, José Antonio Labordeta... i donaren molt joc a la participació del nombrós públic que havia acudit. El parc s'omplí de festes, balls i jocs amb un ambient lúdic i festiu molt agradable.

La nostra presència a la fira d'associacions ha estat molt positiva, és una manera de donar-nos a conèixer, considerem que s'hauria de repetir més vegades, inclús l'Antonio suggereix que hauríem de disposar aquí d'un fons per participar en altres de semblants i segurament no resultaríem tant estranys i forasters a casa nostra.

Juli Micolau guanya el premi Pedro Saputo

L'escriptor feixnedenc Juli Micolau, ha guanyat el premi Pedro Saputo de les Lletres Aragoneses en Llengua Catalana concedit a obres publicades durant l'any 2001, que per segon any consecutiu organitza el Govern aragonès, les Diputacions d'Osca i Saragossa, i la Universitat de Saragossa.

El jurat, format per Carme Alcover, Josep Bada i Màrio Sasot, decidí concedir aquest guardó al llibre de poemes de Micolau *Esfera. Traspunt en la serena*, publicat dins la Colecció «Lo Trull» de l'Associació Cultural Matarranya, «per la capacitat d'innovació literària que suposa la seua poesia, l'abundant riquesa lèxica i la novetat de les seues estructures formals. Micolau aconsegueix gruspar amb gran eficàcia diferents fragments dispersos d'una realitat que abasta des del territori més proper i immediat a l'artista, fins als problemes més acuitants del nostre temps».

El poeta saragossà Ángel Guinda rebé el premi Pedro Saputo en la modalitat de llengua castellana, per la seua obra *Biografía de la muerte*. Quan a la modalitat de creació literària en aragonès, el jurat, format per Ànchel Conte, Carmen Castán i Francho Nagore, donà el premi al poemari *Sonetos d'amor e guambra*, de Chusé Inazio Navarro, actualment professor a l'Institut de Vall-de-roures.

Com iniciativa cultural o editorial, va ser premiada la Fira del Llibre aragonès de Montsó.

El guardó, aquest any ha tingut una dotació econòmica de 2.500 euros per cap i una escultura d'Isidre Ferrer.

Màrio Sasot

GALERIA DE PERSONATGES

Eduardo Sanjuán Moret, fundador de la Peña Barcelonista-La Franja de Mequinensa «La Peña La Franja la vam formar 100 socis: ara en som dos-cents»

■ D. Sarrau

L'Eduardo Sanjuán és un mequinensà que, si pel futbol té una afeció que Déu n'hi do, pel tema dels llaüts en té una passió irrefrenable. La porta a la sang. Quan et descuides et fa allò que els taurins en diuen un canvi de terç i es dispara afirmant que a ell el van parir a un llaüt: «O, quan altre no, m'hi van fer». Fins al 1962 va treballar navegant. Des de llavors, durant 39 anys, ha treballat al pantà. No vol mèrits pel fet d'haver creat la Peña Barcelonista. Ell va ser un dels protagonistes de la fundació, com a d'altres, però si s'ha de subratllar un nom, demana que siga el de Marino Moya Alfonso, amic íntim, primer president i fundador. Ell es considera el segon. Sempre ha admirat la figura de son pare, Mariano Sanjuán Segura, l'últim gran

llaüter, més conegut pel «Cane-ro», de fama i renom per tota la ribera de l'Ebre, un dels escassos patrons de llaüt, «amb carnet de navegació», format per un altre patró, de Miravet, pare d'un altre personatge, l'oncle Quico. La Peña la van crear el 1997 i li van posar aquest nom per donar a conèixer la zona. «Les reproduccions que l'oncle Quico fa dels llaüts són boníssimes». I ho diu ell, una enciclopèdia vivent sobre el tema. «Entre 1942 i 1950 hi va arribar a haver 50 llaüts a Mequinensa». Té una embarcació, en miniatura, a casa, que tot i haver-li ofert una summa considerable de diners per ella, mai la vendrà. La seua foto apareix a l'exposició «Terres de l'Ebre» que ha recorregut part de Catalunya, des del Museu Comarcal d'Amposta fins a Barcelona.

«La penya La Franja la vam formar un 100 socis. Ara en som vora 200». Sempre li ha agradat la competició. De futbol, ara. De llaüts, abans. «Per carreres de veritat, no cal anar a Oxford o a Cambridge, només calia veure la Canàries, de l'oncle Jorge i la Soledat, patronejada per *umpare*, que, aquell any va perdre, però a l'altre, comandant la puntona el Caixó es va rescabalar i li va traure 25 metres d'avantatge a la Veloç, puntona que comandava l'oncle Jorge». Ja no tornaran aquells temps en què els vaixells voltaven les vores de l'Ebre, empesos, riu avall, pel cerç, o retornant, riu amunt, empesos pel vent de baix, per la marinada. L'Eduardo, enyorat, espera i confia que ara sigui el seu Barça el que navegui vent en popa.

Nicolau Casaus amb el primer president de la penya barcelonista La Franja de Mequinensa. Fou l'impulsor i morí poc després

CRÒNIQUES TAGARINES

Modalitats lingüístiques

■ Esteve Betrià

El gener de 1994, el Departament de Cultura de la DGA convocà el premi Arnal Caveró a la creació literària impresa en qualsevulla modalitat lingüística aragonesa. L'escriptor Hèctor Moret, que en aquells moments s'encarregava de la col·lecció literària «Quaderns de la Glera», m'explicava no fa gaire que en veure la convocatòria pensà que podria presentar-hi sis exemplars, tal com es demanava en les bases del premi, de l'últim volum, *Memòria de la set. Antologia de la nova poesia aragonesa*, de l'esmentada col·lecció. I així ho feu, no tant perquè pensés en guanyar el premi com pel fet que havien fet un tiratge una mica massa llarg de l'últim número dels *Quaderns* i, de moment, en «sobraven» exemplars, per si sonava la flauta. L'Hèctor comentà al personal de la biblioteca del Centre Aragonès de Barcelona que havia fet aquella tramesa, però que no hi confiava gaire atès que segur que hi haurien presentat desenes de volums literaris en castellà impresos a l'Aragó, i li estranyaria molt que no n'hi hagués algun de major qualitat literària. «No hombre, no; el castellano no es una modalidad lingüística aragonesa, es una lengua», li vingueren a dir, en resum, des del Centre Aragonès. Filòleg ingenu, l'Hèc-

tor havia entès que amb el terme de modalitat lingüística aragonesa es feia referència a tots i cadascun dels sistemes lingüístics emprats en l'actualitat pels ciutadans aragonesos.

Però el fet és que *Memòria de la set* fou guardonat amb el premi Arnal Caveró de 1993, cosa que, per cert, provoca algun enrenou en els ambients defensors de la llengua aragonesa (veieu, per exemple l'article «El marco jurídico del multilingüismo en Aragón», al número 70 -Oct./Dic. de 1994- de *Rolde*). Però també provoca, de retruc, que a partir de 1995 es reprengué -feia una colla d'anys que no es convocava- el premi Guillem Nicolau de la DGA, ara clarament per obres en català, i que en les bases del premi Arnal Caveró es digués, de manera explícita, que estava dirigit a obres originals editades en aragonès. Ves per on, segurament aquella fou la primera vegada que des de l'administració aragonesa s'emprava els tèrmins català i aragonès, sense cap mena d'adjectiu ni cap altre determinant, per a referir-se a les dues llengües minoritzades d'Aragó.

Aquesta anècdota em vingué al magí tot llegint la columna «Llengües de l'estat» de Vicent Pitarch publicada al suplement «Libros» de *La Vanguardia* del proppassat 17 de maig, breu, clar, sucós i explicatiu article que reproduïrem en el proper *Temps de Franja*. A l'Aragó en sabem molt de l'ús del terme 'modalitat' com a variant lingüística subalterna i perifèrica del sistema lingüístic estatal. Per adonar-vos-en, només cal que repasseu la legislació lingüística generada per les Corts aragoneses i pel Govern d'Aragó.

Les colònies d'estiu de la Franja amplian la seva participació

■ Guillem Chacon

Enguany les colònies d'estiu de la Franja de Ponent ja són dels Països Catalans. Si en els anys precedents els participants eren majoritàriament xiquets de les nostres comarques i del País Valencià aquest juliol vindran de totes les terres de llengua catalana.

Ha estat possible gràcies a la col·laboració que els Casals Jaume I de la Franja han aconseguit de diferents entitats. D'una banda aquests són els campaments oficials d'Acció Cultural del País Valencià i ara es sumen l'Obra Cultural Balear i Joves de Mallorca per la Llengua amb el recolzament de l'àrea de normalització lingüística del govern de les

Illes, la Coordinadora d'Associacions per la Llengua, la Plataforma per la Llengua, Òmnium Cultural i el Casal Jaume I de Perpinyà.

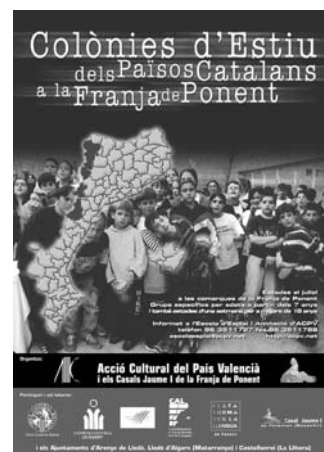
Amb aquest ventall d'entitats els participants procedeixen ja de tots els territoris, així com els monitors, que seran franjolsins, nordcatalans, illencs i valencians.

Les diferents ajudes econòmiques permeten que els al·lots de les illes tinguen les despeses del vaixell cobertes i que la fi de les colònies sigui una veritable festa amb concerts, animació infantil, gimcanes i tota mena d'actes que s'afegeixen a l'atapeït programa habitual de tallers, descoberta

de la natura i la història amb l'element essencial de la convivència en la llengua comuna.

Els més menuts –de 7 a 12 anys– passaran tretze dies de juliol a Castellonroi (La Llitera) i els juvenets –de 13 a 17– romandran els mateixos dies a Lledó d'Algars (Matarranya). Prèviament s'haurà fet una nova experiència, una estada d'una setmana per a majors de 18 anys entre Lledó i Arenys.

No hi ha dubte que també és una gran experiència per als nostres pobles i un despertar dels lligams naturals amb aquells que compartim una mateixa cultura. Gent jove i compromesa que representa

l'esperança per aquesta terra. Podeu informar-vos de les colònies de la Franja de Ponent a l'Escola d'Esplai i Animació d'ACPV. Tel. 96 351 17 27.

SOM D'EIXE MÓN

L'eurocongrés i altres coses del mes de maig

■ Francesc Ricart i Orús

L'Eurocongrés 2000 es va presentar a Fraga. Es tracta d'un congrés que abasta l'*Euroespai Llatí Central* –l'antiga Corona d'Aragó, Andorra, el Llenguadoc i el Piemont...– que ha organitzat actes de presentació en tots els territoris.

Amb la de Fraga, el 4 de maig, he pogut assistir a tres sessions i he seguit les informacions de les presentacions dels àmbits del congrés que s'han succeït des de l'inici i enlloc no em consta que es donessin situacions com la que vam viure estupefactes la gent que omplia gairebé el Montcada. No us faré, però, la crònica dels continguts de l'acte sinó que m'aturaré a la crònica ambiental i, en concret, al fet protagonitzat per anticatalanistes significats que van manifestar la seua protesta per les coses que s'hi van dir i, segurament, també per com es van dir. Un grupet, en acabar la sessió, va protestar ostentósament perquè no se'l va permetre participar en el que s'havia anunciat com a mesa rodona. Els responsables de l'acte van entendre que les actuacions dels ponents havien estat suficients. Pel contingut de les protestes, la veritat és que poc haurien aportat els exclamats i suposadament escarnats elements: *no és veritat!*, *com es pot aguantar una cosa així!*, *no hi ha dret!* Deixant a part la possible raó que podien tenir a reclamar de poder participar en el col·loqui, el cert és que aquells senyors no van entendre res –ni ho volien entendre– i el que pretenien era armar-la. *Esto es Aragón!*, van acabar dient en un exabrup-

te. Ningú no els va riure la gràcia, ningú no els la va saber veure, la gràcia. I és que hi ha gent que no agraeixen res, ni que t'incloguen en una foto com la de l'Eurocongrés per poder-la ensenyar a qui i quan corresponga.

El mes de maig m'ha permès viure les il·lusions i esperances de la Federació d'Escoles Valencianes (FEV), un moviment d'una gran vitalitat que treballa a favor de l'ensenyament en valencià i ho fa tenint en contra tots els poders institucionals; a favor, això sí, a més de la raó, hi té molt bona representació dels quadres del professorat que han estat capaços d'il·lusionar moltíssimes famílies que han triat l'opció de fer escola en valencià. Només un exemple de l'activitat frenètica de la FEV: les festes de l'escola valenciana que organitzen cada curs en poblacions diferents, sovint molt petites –xicotetes, en diuen els germans valencians– les quals convoquen milers i milers de pares, mares i xiquets i xiquetes que transformen les viles i viuen tota una jornada de *gresca pedagògica*, una parella de conceptes que ningú és capaç de fer ballar com els valencians.

Nosaltres, ara com ara, ens hem de contentar amb els *Premis Desperta ferro!*, una iniciativa encomiable dels Consells Locals de la Franja que ja n'han fet 15 edicions, que compta amb la bona voluntat del professorat de català i amb poca cosa més. Els *Desperta ferro!* també es van celebrar aquest mes de maig, la tarda del dissabte de l'Eurocongrés, al Montcada.

Al matí, gairebé una tangana i a la tarda, l'esperança representada per les xiquetes i els xiquets escriptors d'última fornada que van escampar els mals aires matinals. Esperem que siga una bona premonició, però caldrà posar-hi més llenya perquè les fornades es puguen repetir i abrandar. I, és clar, també caldrà comptar amb institucions i lleis per evitar els efectes del *clima* a la valenciana.

El maleït avantprojecte de Llei de Llengües

■ Xavier Sebastià

L'Avantprojecte de Llei de Llengües d'Aragó que tan frustadament va tramitar el Govern d'Aragó ha creat una expectació inesperada i el seu contingut ha transcendit, fins i tot, les pròpies fronteres autonòmiques. El text prelegislatiu conté greus deficiències jurídiques, administratives, lingüístiques, històriques, socials i educatives. De fet el punt de partida del projecte arrossega la trava de la Comissió Jurídica Assessora, màxim òrgan consultiu aragonès, al dictaminar sobre la dubtosa adequació a la Constitució espanyola de tota norma que reguli, mitjançant Llei de Corts d'Aragó, la cooficialitat de llengües distintes del castellà.

Tal afirmació es fonamenta en una simplista interpretació literal de l'article 3 CE, el qual disposa que *les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts*, citant una doctrina constitucional que ha estat superada àmpliament en ulteriors sentències de l'Alt Tribunal. D'aquesta manera, l'únic instrument jurídic vàlid i legítim per a declarar un règim d'oficialitat seria el propi Estatut d'Autonomia. Si aquest hagués estat el desig del nostre constituent, segurament s'hagués optat per una redacció més restrictiva i menys equívoca, tancant per exemple el citat precepte amb la fórmula «...quan així ho disposin els seus Estatuts». De fet, l'aranès, varietat occitana, és oficial en aquesta vall catalana sense necessitat de previsió estatutària alguna i ningú ha gosat mai

qüestionar la seva constitucionalitat. Amb tot, aquesta premissa contradictòria va hipotecar, donada les conflictives relacions entre la Comunitat aragonesa i el Govern espanyol, la viabilitat jurídica del projecte normatiu.

Un altre punt de discòrdia és el tractament igualitari que s'atorga a les parles de l'aragonès i al català d'Aragó. Des d'un punt de vista estrictament filològic, i deixant de banda l'interessant debat identitari sobre la denominació de les llengües autòctones aragoneses; és evident que la uniformitat i la vitalitat d'una i de l'altra deu tenir les seves conseqüències pràctiques en la llei. Mentre les varietats del català parlat en l'anomenada Franja del Ponent formen una àrea bastant compacta lingüísticament, els dialectes residuals de l'aragonès medieval només són reconeguts pels seus parlants, segons han dictaminat reiteradament diverses institucions acadèmiques i universitàries, en les valls d'*Echo (cheso)*, *Chistau (chistavín)* i *Benasc (patués)*—si bé en aquest últim cas predomina el substrat català—, conservant-se testimonialment en zones de la *Ribargorça* occidental fins Graus i la seva comarca, i donant-se pràcticament per desaparegudes en *Ansó, Panticosa i Bielsa*.

Sense entrar en la polèmica, encara no tancada, sobre la frontera lingüística entre el català i l'aragonès, especialment al nord de Tamarit, hi ha alguna cosa en el que estan d'acord tots els filòlegs i és que existeix una zona de tran-

sició entre ambdues llengües romàniques, zona en la qual és difícil pronunciar-se amb rotunditat sobre l'adscripció de les seves parles a una o altra llengua, ja que el substrat d'aragonesismes i catalanismes en les mateixes, en ser sempre molt important, varia de forma substancial. Això deuria aconsellar cautela al legislador aragonès, evitant incloure a certs municipis en un o altre domini lingüístic i configurant per a aquesta zona de transició un estatut lingüístic especial, al que podrien adherir-se, per exemple, altres territoris compresos en la contigua *zona d'aproximació i de recepció* de parles castellano-aragoneses en les quals també existeix un important rerefons o influx històricolingüístic de filiació catalana.

Però el més sorprenent del text, sense precedents en el nostre àmbit jurídic, és l'abús del principi de voluntarietat. Un règim de cooficialitat s'estableix imperativament per la llei, doncs estem davant una sèrie de drets individuals i col·lectius que deuen ser, en tot cas, garantits i protegits pels poders públics. Facultar als Ajuntaments per a declarar o no en el seu municipi, de manera opcional, l'oficialitat d'una llengua, modalitat, dialecte o diguis com vulgui; habilitar també als ens locals per a decidir quina és la denominació local d'aquesta llengua declarada cooficial, no ja com varietat del castellà, del català o de l'aragonès, sinó de diferents desenes de parles locals que pugnarán, no tant per la seva igualtat, com pel seu predomini dintre d'una

mateixa comarca o regió lingüística; plantejar així mateix la voluntarietat en l'ensenyament en la respectiva llengua autòctona, alguna cosa que està certament en contra del propi concepte de cooficialitat; i, en fi, restringir i condicionar el seu ús davant les distintes Administracions Públiques, fan que aquesta Llei de Llengües sigui inoperant i pràcticament inviable. O millor, direm que ha estat, de forma premeditada, tècnicament manipulada per a complir amb el compromís polític adquirit i, simultàniament, eludir la seva definitiva aprovació com llei formal.

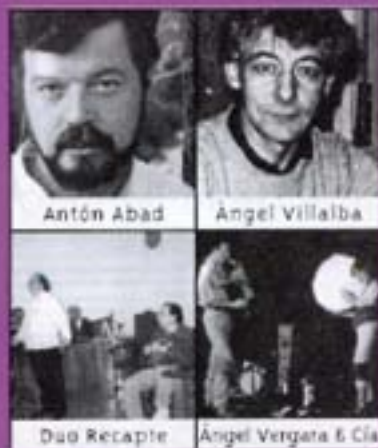
En definitiva, canviar-ho tot perquè tot segueixi igual. En lloc d'emprendre iniciatives legislatives que procurin l'absurda cooficialitat d'innombrables dialectes locals, convertint Aragó en una recreada Torre de Babel, hauríem de reflexionar sobre els foscos interessos que s'amaguen, per exemple, darrere del reconeixement i extensió territorial de l'anomenat aragonès, o de l'espanyolisme anticatalà camuflat de secular victimisme que nega l'existència en sòl patri del nostre català d'Aragó, llengua parlada per set milions de persones, repartits per la Franja a l'Aragó, el Carxe a Múrcia, l'Alguer a Sardenya, el Roselló a França, el Principat d'Andorra, les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya. O la comunitat aragonesa es reorganitza com la República de Babelia o es reintegra, per fi, en la comunitat històrica, cultural i lingüística catalana, de la qual forma part irrenunciable per dret propi.

Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja

Escriptors a l'Aula

Difusió de la literatura i cançó d'autor i tradicional

Tallers creatius

GOBIERNO DE ARAGON

Departamento de Educación y Ciencia

Organitza

Departament d'Educació i Ciència del Govern d'Aragó
 Direcció General de Renovació Pedagògica
 Unitat de Llengües i Modalitats Lingüístiques d'Aragó

Col·labora

Centre de Professors i Recursos de Fraga (Osca)

Seu de coordinació

IES Andalçà de Saragossa
 Tel. 976 28 19 43. Fax 973 28 35 46